

گزارشی پیرامون جایگاه پولشویی در ایران و جهان

نویسنده: سید حسن مژگانی

منتشر شده در پایگاه نشر مقالات حقوقی (حق گستر)

تعریف:

پولشویی طبق تعریف سازمان پلیس کیفری، عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل، برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر و هویت عواید نامشروع، به طوری که وانمود شود از منابع قانونی سرچشمه گرفته است. در دو ده گذشته، سازمان های جنایی با بهره مندی از جهانی شدن اقتصاد و تکنولوژی جدید ارتباطی، از مبادی پولشویی، موجب اثرات زیانبار و مخرب اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها گردند قانون جلوه دادن پول های حاصل از فعالیت های غیرقانونی و زیرزمینی، علاوه بر کاهش اشتغال مولد در کشور و تخریب بازارهای مالی، موجب افزایش فاصله طبقاتی و فساد سیاسی در کشور خواهد شد و براساس بررسی های انجام شده، میزان پول کثیف در گردش اقتصاد کشور، مبلغ ۱۱ میلیارد دلار در سال می باشد. تصویب لایحه مبارزه با پولشویی در دولت اصلاحات و تصویب آن در مجلس هفتم، از اقداماتی می باشد که می تواند گام مهمی در اجرایی نمودن اصل (۴۹) قانون اساسی کشور باشد.

ضرورت توجه به پولشویی

«محمد علی، الف» اقتصاد دان در رابطه با بحث پولشویی می گوید: «فساد مالی، اقتصادی و به تعبیری کاستلر، جنایت پدیده اجتماعی می باشد که عمر آن به قدمت بشر می رسد در آثار بسیاری از مورخین می توان سابقه تطهیر پول را از گذشته های دور برداشت نمود. مخفی کردن دارایی ها و جا به جایی ثروت از طرف بازرگانان و تجار در مقابل حکومت انتقال مالکیت یک قطعه زمین تحت عنوان هبه از طرف فروشنده و پرداخت هدایا از طرف خریدار در زمین هایی که حق فروش از آنان سلب شده بود، از جمله سوابقی است که در تاریخ ثبت شده است. «پولشویی یک پدیده جهانی است که از طریق جامعه مالی بین المللی صورت می گیرد. برای بیان این اهمیت میزان پولشویی در جهان، به برخی از آمارهای ارائه شده به شرح ذیل اشاره می گردد. براساس گزارش کمیسیون بانکی ICC در دهلی نو به تاریخ دسامبر ۲۰۰۳، آخرین آماری که از میزان پول حاصل از جنایت ارائه شد، مبلغی حدود ۷۸ تریلیون دلار اعلام گردید و براساس تحقیق صندوق بین المللی پول، جمع فعالیت های پولشویی برای تطهیر درآمدهای حاصل از جنایت بین ۲ تا ۵ درصد در آمد ناخالص داخلی دنیا (GDP) را تشکیل می دهد و طبق آمار دیگر در اروپا و آمریکا، قاچاقچیان در دقیقه ۲۳۱۵۵ دلار درآمد دارند و موفق می شوند ۹۹/۹٪ آن را به حساب های امن بانکی بسپارند و سازمان توسعه و همکاریهای اقتصادی در سال (۱۹۹۳) از تطهیر سالانه دست کم ۸۵ میلیارد دلار سود حاصله از قاچاق مواد مخدر خبر می دهد. «احسان. ک»

کارشناس اقتصادی در این زمینه می گوید: « پولشویی به عنوان یک جرم سازمان یافته و یک عمل مجرمانه نظر بسیاری از تحلیلگران اقتصادی و جامعه شناسی را به خود جلب نموده و آن را از اعمال جنایتکارانه به حساب می آورند. هم اکنون تلاش های بین المللی تحت نظر سازمان ملل متحد در جریان است تا بکوشد از طریق تبادل تجربیات، مبارزه علیه پولشویی را در جهان نظم ببخشد و در گزارش سال ۱۹۹۳ سازمان ملل آمده است: « خصیصه اصلی تظهير منافع حاصل از جنایت، تا حد زیادی نشان دهنده عملیات جنایات سازمان یافته و بین المللی ماهیت جهانی، خاصیت انعطاف پذیری و سازگاری با شرایط مختلف، به کارگیری آخرین فناوری ها و کمک های تخصصی، عملیات ابتکاری و منابع عظیمی که در اختیار آنهاست می باشد. کلید موفقیت و گسترش جنایت جهانی، انعطاف پذیری و چند کاره سازی است، هم به لحاظ داخلی، در هر یک از سازمان های جنایی و هم در ارتباط با دیگر سازمان جنایی».

تاریخچه پولشویی

واژه پولشویی « money Launderiny » جدیداً وارد مفاهیم اقتصادی و مشمول جرایم گردید. گفته می شود این اصطلاح مالکیت مافیا بر دستگاه های لباسشویی سکه ای در آمریکا گرفته شده است در دهه ۱۹۲۰ گانگسترها مبالغ هنگفتی به صورت نقد از راه اخاذی، فحشا، قمار، قاچاق، مشروبات الکلی و ... به دست می آوردند و ناچار بودند منبعی برای وجوه غیر قانونی خود معرفی نمایند. یکی از راه های رسیدن به این هدف، خرید واحدهای تجاری قانونی و تلفیق عایدات غیرقانونی خود با عایدات قانونی و مشروعی بود که آنها از این مرکز تجاری به دست می آوردند. دستگاه های رختشویی سکه ای به این دلیل انتخاب شدند که از طریق این دستگاهها روزانه وجوه نقد زیادی کسب می شد و حساسیتی هم بر نمی انگیخت. در قضیه واترگیت در سال ۱۹۷۳ در آمریکا، برای نخستین بار اصطلاح پولشویی وارد مطبوعات شد و در سال ۱۹۸۲، به متون قضایی و حقوقی آمریکا راه یافت.

تعریف پولشویی

پولشویی فرایندی است که صاحبان دارایی های غیرقانونی، ثروت و دارایی های خود را به صورت قانونی جلوه می دهند و به عبارتی پول کثیف، غیرقانونی و نامشروع در چرخه ای از مبادلات قانونی گذارده می شود تا پس از خروج از این چرخه قانونی و تمیز جلوه دهد.

قاچاق مواد مخدر مهم ترین بخش این صنعت عالمگیر است. کنفرانس ۱۹۹۴ سازمان ملل در مورد جنایت سازمان یافته، تجارت جهانی مواد مخدر را، سالانه ۵۰۰ میلیارد دلار برآورد نموده یعنی بیش از تجارت جهانی نفت، اعتیاد به مواد مخدر ریشه در زخم های روانی و ناکامی های اجتماعی دارد که زندگی روزمره در جوامع، بر مردم وارد می کند.

بنابراین، تا آینده نزدیک، مصرف گسترده مواد مخدر، به رغم سرکوب، ادامه خواهد یافت و تجارت آن را به سود آورترین تجارت ما و در اکثر جنایات دیگر تبدیل خواهد کرد. جعل اسکناس و اسناد مالی

، فحشا ، قمار ، آدم ربایی ، باجگیری و اخاذی ، کالاهای تقلبی ، فروش کالاهای مسروقه ، قاچاق اشیاء هنری ، باستانی و هر آنچه که دقیقاً به دلیل ممنوعیتش در یک محیط اجتماعی دارای ارزش افزوده می شود را می توان در واژه پولشویی جای داد.

فرایند پولشویی

« زهرا محبی » کارشناس اقتصاد درباره فرایند پولشویی می گوید : « هدف از پولشویی تغییر عواید غیرقانونی و نامشروع حاصل از فعالیت های مجرمانه می باشد مجرمان تلاش دارند درآمدهای نامشروع و غیرقانونی خود را با توجه به آثار زیانبار اقتصادی و اجتماعی در فرآیندی قانونی و منزه جلوه دهند و هدایت نمایند زیرا سرمایه گذاری این سود ، در فعالیت های مشروع نقش عمده ای در تضمین و سرپوش گذاشتن بر پویایی کلی سیستم بازی می کند . به همین منظور پولشویی با دو هدف انجام می شود ؛ اول منشاء جرم پنهان گردد و دوم ، درآمد نامشروع پس از به کارگیری در چرخه اقتصادی تطهیر و مجدداً برای جرم دیگری به کار گرفته شود . تطهیر پول در یک فرایند سه مرحله ای انجام می گیرد . اولین و ظرفیت ترین مرحله ، جای گذاری یعنی سپردن پول نقد در بستر مالی از طریق بانک ها یا دیگر موسسات مالی می باشد و عموماً در کشورهایی که نظارت چندانی روی سپرده ها صورت نمی پذیرد به عنوان نقاط اصلی ورود پول کثیف به بستر مالی است . در این مرحله ، هدف قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین وجوه و جرمی است که از آن حاصل شده است . مرحله دوم پنهان کردن منشاء سرمایه یالایه گذاری ، یعنی قطع ارتباط میان سرمایه و منبع آن می باشد تا نتوان درحسابرسی ها و نظارت های آتی به سرمنشاء آن پی برد . به عبارت دیگر مخفی کردن ردپای وجوه ، برای جلوگیری از تعقیب قانونی آن می باشد و سومین مرحله ادغام یا یکپارچه سازی ، یعنی ورود سرمایه تطهیر شده به اقتصاد رسمی با پوشش قانونی برای درآمدهای حاصل از فعالیت مجرمانه است که قابل ردیابی نباشد . به عبارت دیگر ، بازگرداندن مجدد وجوه به مجرم به صورتی که نحوه اکتساب و محل جغرافیایی ، قابل ردیابی نباشد . » بنابراین پدیده پولشویی به هر اقدامی که موجب قانونی جلوه دادن پول های حاصل از فعالیت های نامشروع یا غیرقانونی منتج گردد ، اطلاق می گردد . فرایند پولشویی عمدتاً از طریق استفاده از بازارهای مالی غیر رسمی که نزد هیچ سازمانی ثبت نشده و به صورت زیرزمینی کار می کند ، تشکیل می گردد و شیوه های آن به نوع سیستم اقتصادی ، قوانین و مقررات کشورها بستگی دارد . عموماً در کشورهای درحال توسعه از بازارهای مالی غیررسمی که نزد هیچ سازمانی ثبت نشده و به صورت زیرزمینی کار می کند ، تشکیل می گردد . راهبرد آنها استقرار کارکردهای مدیریتی و تولیدی در مناطق کم خطر ، یعنی مناطقی که این سازمان ها در آن کنترل نسبی بر محیط برخوردار می باشند . آنها همچنین مناطقی را به عنوان بازارهای ترجیحی خود برمی گزینند که بیشترین تقاضا در آنها وجود دارد تا بتوانند قیمت های بالاتری مطالبه نمایند و در کشورهای پیشرفته عموماً فرایند پولشویی در داخل ساختار رسمی صورت می پذیرد .

پولشویی و سیاست

فراگیر شدن جرم و تأثیر آن در سیاست جهانی شدن تبهکاری سازمان یافته و تأثیرگذاری آن بر روابط بین المللی اقتصادی و سیاسی ناشی از ابعاد و پوشش اقتصاد جنایی است که نهایتاً بر بی ثباتی دولتی های مالی ، به نحوی در سیاستگذاری کشورهای مؤثر گردیدند و ارتباط پنهانی و ناپیدا با سیاستمداران برقرار می نمایند تا بتوانند اهداف مجرمانه خود را تقویت و گسترش دهند . از جمله می توان تجربه ارتباط مافیای قدرتمند سیسیل را بر حزب دموکرات مسیحی ایتالیا به مافیا این امکان داده است تا حضور خود را در سرتاسر کشور گسترش دهد ، به سیستم بانکی وصل شود ، و از طریق این سیستم ، با تمامی نخبگان سیاسی و تجار کشور مرتبط شود .

پولشویی و بازارهای مالی

« محسنی » جامعه شناس در تحلیل جامعه شناختی از پدیده پولشویی در بخش بازارهای مالی ، اثرات آن را بررسی نموده و معتقد است : « تخریب بازار مالی از دیگر آثار اقتصادی پولشویی به شمار می رود ، به این معنا که پولشویی سبب بی ثباتی در بازار مالی می شود عملیات پولشویی منابع زیادی از پول وارد بازار مالی می کند که قابل کنترل نیست این حرکت های غیرقابل کنترل توسط پولشویان ، کارایی بازار مالی را کاهش داده و مشکلاتی را در زمینه نقدینگی و امور اجرایی به بار می آورد و با ایجاد عدم ثبات در بازار مالی ، اعتماد صاحبان منابع مالی از این بازار از بین می رود و در نتیجه سرمایه گذاری مالی و جذب منابع مالی در بازار مالی تضعیف می شود . پولشویان با تشدید فعالیت های غیرقانونی در بازار مالی ، آن را در انحصار خود در می آورند و جریان بازار را به سود خود تغییر می دهند ، در نتیجه کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی کاهش می یابد و چون آنها خارج از کنترل دولت عمل می کنند ، مشکلاتی در زمینه دریافت مالیات نیز برای دولت پیش می آید. پولشویان با فرار از قانون و نپرداختن مالیات و در عین حال انجام فعالیت اقتصادی در کشور ، سبب کاهش درآمد دولت می شوند به این معنا که حجم عظیمی از درآمد کشور در شرایطی در گردش است که دولت قادر به دریافت مالیات از این سرمایه ها ، دارایی ها و درآمدها نیست. قاچاق کالا و مواد مخدر از عمده ترین جرایم منشاء پولشویی به خصوص در ایران است تشکیلاتی که در ایران شبکه وسیع فعالیت های غیرقانونی را دارد به شکل بسیار سازمان یافته ضربات خود را بر پیکره نظام اقتصادی کشور وارد می سازد و از ایرانی ها جهت پولشویی بهره می گیرد و به بهترین نحوه ممکن پولشویی را انجام می دهد بنا به نتایج تحقیقی که در این زمینه صورت گرفته ، این تشکیلات ، وجوه جمع آوری شده حاصل از فروش مواد مخدر را که پول محلی است در کشورهای مبدأ به کالاهای مصرفی بادوام و بی دوام تبدیل می کند . این کالاها به صورت امنی در اختیار عمده های جرم قرار می گیرد . پس از فروش کالاهای قاچاقی ، پول های کثیف به دست آمده را در کانال های مطمئن تطهیر می کنند .

اثرات پولشویی بر اقتصاد

عملیات پولشویی در سطح وسیع ، اثرات نامطلوب و زیانباری بر اقتصاد کشورها و جامعه جهانی بر جای می گذارد که از آنجمله می توان به مواردی به شرح ذیل اشاره کرد : گسترش فعالیت های مجرمانه زیرزمینی در جامعه ، اثرات منفی بر جمع آوری مالیات و تشویق فرار مالیاتی در جامعه ؛ اختلال در بازارهای مالی ؛ افزایش نرخ تورم ؛ افزایش انحرافات اجتماعی ؛ فاسد شدن ساختار حکومت و آسیب رسانی به اعتبار دولت ها و نهادهای اقتصادی

کشور رقابت پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی قانونی می گردد کاهش اشتغال مولد ؛ افزایش سرمایه از کشور جهت تطهیر ؛ اختلاس و بی ثباتی در اقتصاد کشور ؛ گسترش فساد اداری ناشی از پولشویی ، رشوه خواری و اختلاس از طریق آلوده نمودن معاملات حقوقی .

سابقه مبارزه با پولشویی در ایران

با توجه به اثرات زیانبار اقتصادی و اجتماعی ، در تاریخ ۱۳۸۱/۶/۲۷ ، هیأت وزیران لایحه پولشویی را تصویب و برای طی مراحل قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمودند . همچنین برابر اصل (۴۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران « دولت مکلف است رقابت پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی قانونی می گردد . ثروت های ناشی از رشوه ، اختلاس سوء استفاده از موقوفات ، سوء استفاده از مقاطعه کاری ها و معاملات دولتی و فروش زمین های موات ، مباحات اصلی ، دایر کردن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد نماید و در صورت معلوم نبودن او ، به بیت المال بدهد . این حکم را دولت باید با رسیدگی ، تحقیق و ثبوت شرعی اجرا نماید . » تاکنون اقدام عملی در مبارزه با پولشویی صورت نگرفته است تنها اقدام مثبت در این زمینه ، لایحه مبارزه با پولشویی ، تقدیمی توسط دولت آقای خاتمی به مجلس دوره ششم می باشد که سرانجام در مجلس هفتم پس از بررسی مورد تصویب قرار گرفت . در حال حاضر به دلیل برخی ابهامات توسط شورای نگهبان ، لایحه مذکور به مجلس هفتم جهت اصلاحات عودت گردید